

...koniček i investice!

Redakce a administrace časopisu FILATELIE
a sídlo KLUBU FILATELIE:
Klimentská 6, 110 00 Praha 1 - Tel. (fax): 02 / 2481 0900.

Návštěvní hodiny v redakci výhradně v úterý od 13 do 15 hodin.
Žádáte-li písemnou odpověď, zašlete frankovanou obálku s adresou.

Členům KF (předplatitelům) je časopis rozeslán vždy mezi 5. - 8. dnem v měsíci. Pokud svůj výtisk neobdržíte do 18. dne příslušného měsíce, reklamujte jej písemně či telefonicky v redakci. Obratem vám zdarma pošleme náhradní. Stejně postupujte, pokud je došlý výtisk vadný či jinak poškozený. Poškozené výtisky nemusíte vracet.

Šéfredaktor: Vladimír Schödelbauer
Redaktor: Jaroslav Pitra
Sekretářka redakce: Kateřina Panská
Předseda redakční rady: František Črha
Redakční rada: Pavel Aksamit, Marcel Arbeit, Vladimír Dražan, Vladimír Feldmann, Miroslav Langhammer, Jaroslav Maleček, Zdeněk Moliš, Andrej Tekel

Měsíčník Filatelie vydává Filatelie, spol. s r.o., Klimentská 6, 110 00 Praha 1 • Tisk: Alcor, Klapkova 2, Praha 8 • Distribuce: Send, A. Staška 80, Praha 4 • Předplatné na rok 1998: ČR 398 Kč, SR 498 Kč, Evropa 750 Kč a zamoří 990 Kč • Podávání nov. zásilek povolila Česká pošta, Praha pod č.j. 6239/97 z 22.5.97 • Nevyžádané příspěvky zpět nevracíme • Náklad: 5200 výtisků

OBSAH:

F. Beneš: Protektorátní aršík R. Heydrich 1943	1
Novinky České pošty	13
V. Zedník: Deskové vady na známkách ČR 1997	15
J. Maleček: 80. výročí pošty českých skautů	19
Postřehy z PRAGY '98	21
Listárna	22
Odborná literatura	27
J. Kořínek: Z dějin kolkování v českých zemích	30
Zprávy SČF	31
P. Aksamit: Exponáty ČSR II na výstavě PRAGA '98	32
Z. Töpfer: Filatelie a počítače	33
Nové známky	35

Přílohy pro členy Klubu Filatelie:

Katalog 18. mezinárodní aukce firmy PROFIL (bude rozeslán samostatně po 10.11.98)

Informace o členství v Klubu Filatelie a předplatném časopisu na rok 1999 + složenká

INHALT:

F. Beneš: Böhmen u. Mähren: Heydrich-Block 1943	1
Neuheiten der Tschechischen Post	13
V. Zedník: Tschechische Briefmarken 1997: Plattenfehler	15
J. Maleček: 80 Jahre Tschechische Pfadfinderpost	19
Bemerkungen zur PRAGA '98	21
Philatelistische Fachliteratur	27
J. Kořínek: Aus der Geschichte der Fiskalmarken	30
P. Aksamit: Praga 98: Exponate der ČSR II	32
Z. Töpfer: Philatelie und Computers	33
Neue Briefmarken	35

Beilagen für die Filatelie-Klubmitglieder:

Katalog der 18. PROFIL-Auktion
Information für die Filatelie-Klubmitglieder: Abonnementspreise 1999

CONTENTS:

F. Beneš: Block Reinhard Heydrich 1943	1
New Czech Stamps	13
V. Zedník: Plate Errors on Czech Stamps of 1997	15
J. Maleček: Czechoslovak Scout Post	19
Specialist's Literature	27
J. Kořínek: From the History of Fiscal Stamps in the Czech Lands	30
P. Aksamit: Praga 98: Exhibits of ČSR II	32
Z. Töpfer: Philately and Computers	33
New Postage Stamps	35

Special Supplement for the Members of the Filatelie Club:

Catalogue of the 18th Auction of PROFIL

The Subscription Fee of the Filatelie for the Year 1999, Informations for the Members of Filatelie Club

Protektorátní aršík R. Heydrich 1943

V letošním roce uplynulo 55 let od vydání prvního a současně jediného protektorátního aršíku, vydaného k prvnímu výročí smrti zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě Reinharda Heydricha. Ten zemřel 4. června 1942 na následky atentátu, který na něj o osm dní dříve spáchali českoslovenští parašutisté vyslaní do protektorátu z Londýna.

Přes dlouhou dobu, uplynulou od jeho vydání, je kolem aršíku dosud mnoho nejasností a ani specializovaná filatelistická literatura mnohdy nemá jasno, jak k němu vlastně přistupovat. Jde o oficiální vydání? Měl výplatní schopnost? Jak jej vlastně katalogizovat?

V nedávné době se objevily některé nové, dosud nepublikované materiály a informace s tímto aršíkem související, které alespoň o kousek rozšiřují naše filatelistické, ale i obecně historické poznání. Konkrétně se na mne jako na znalce obrátili dva majitelé těchto aršíků s žádostí o odhad jejich ceny. K oběma aršíkům přitom byly přiloženy původní doklady osvědčující okolnosti, za jakých je tehdy jejich původní majitelé získali - pozvánka na vzpomínko-

vou slavnost a darovací dopis říšského protektora. Jedna ze zmíněných osob dokonce byla v blízkém příbuzenském vztahu k adresátovi darovacího dopisu a dopodrobna znala jeho příběh, který mi ochotně vyprávěla. Ten, spolu se zmíněnými materiály, pak byl podnětem k této malé studii.

Atentát

Atentát na Reinharda Heydricha je jednou z nejprozkoumanějších a nejpublikovanějších epizod z období druhé světové války. Jeho příprava, Heydrichova smrt i tragický příběh našich parašutistů, jejich rodin, spolupracovníků, ale i mnoha lidí, kteří s celou věcí neměli nic společného (jako byli například obyvatelé Lidic), byl zachycen v desítkách knih a stovkách či spíše tisících novinových článků u nás i v zahraničí; byly o něm natočeny filmy, pojem heydrichiáda se stal smutným mementem naší historie.

Proto jen stručně. 15. března 1939 obsazuje německá armáda větší část mnichovskou dohodou okleštěného Československa. V Českých zemích je vyhlášen protek-

torát Čechy a Morava, na Slovensku vzniká proněmecky orientovaný Slovenský stát. Vedoucím představitelem německé moci v protektorátu - říšským protektorem v Čechách a na Moravě - se stal zkušený diplomat, šestašedesátiletý K. Neurath,^{1/} jeho zástupcem, státním sekretářem, byl jmenován bývalý poslanec československého parlamentu za Henleinovu Sudetoněmeckou stranu, jedenačtyřicetiletý K. H. Frank.^{2/} Německá moc okamžitě zavedla proti českému obyvatelstvu protektorátu krvavé represe s cílem jej zastrašit.

Ani tyto brutální zákroky však odpor proti okupantům nezlomily, a tak 27. září 1941 přijíždí do Prahy SS-Obergruppenführer a generál policie, sedmatřicetiletý Reinhard Heydrich.^{3/} Má nahradit říšského protektora Neuratha, který - podle tehdejší zprávy ČTK - nastoupil delší zdravotní dovolenou. Zastupující protektor Heydrich ihned vyhlásil stanné právo, na jehož základě rozpoutal nebyvalý teror. Zakrátko byl domácí odboj zdecimován masovým zatýkáním a popravami. Zpacifikovaný protektorát měl se svým rozvinutým průmyslem a zemědělstvím dodávat říši výrobky (hlavně zbraně) a potraviny potřebné k další německé expanzi. Čeští pracující měli být podle Heydrichových představ získáni ke spolupráci nejen násilím, ale i po dobrém - například zvýšenými přiděly potravin a cigaret, které v těch dobách byly už silně nedostatkové.

Československá exilová vláda v Londýně možnost, že by na území protektorátu zotročený národ, bez vidiny na brzké osvobození, bez odporu pracoval pro potřeby říše, sledovala samozřejmě se značným znepokojením. Aby ukázali, že domácí odboj není zlomen, začali někteří jeho představitelé začátkem roku 1941 uvažovat o atentátu na vedoucího představitele německé okupační správy v protektorátu, K. H. Franka. Po nástupu ještě krvavějšího Heydricha pak myšlenku atentátu přenesli na něj.

Jak jsme už řekli, atentát, i to, co mu předcházelo a co po něm následovalo, bylo popsáno v mnoha pracích, jejichž autoři se na tehdejší události podívali z nejrůznějších úhlů. Českému čtenáři jsou asi nejznámější knihy Bomba pro Heydricha [1], Atentát na Reinharda Heydricha [2] a Smrt boha smrti [3], z nichž poslední jmenovaná uvádí doposud známá fakta zřejmě nejúplněji.

Pro náš článek postačí shrnout, že dva parašutisté ze skupiny Anthropoid, vyslaní z Velké Británie, Jozef Gabčík^{4/} a Jan Kubiš,^{5/} na rozkaz tehdejší československé exilové vlády v Londýně provedli ve středu 27. května 1942 v půl jedenácté dopoledne atentát na tehdejšího

zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě a jednoho z nejvyšších pohlavárů nacistické Třetí říše Reinharda Heydricha. V zatažce pražské Kirchmayerovy třídy^{6/} pod libeňskou Vychovatelnou, za pomoci třetího parašutisty Josefa Valčíka,^{7/} napadli jeho automobil, ve kterém jel se svým řidičem ze svého sídla v Panenských Běžanech u Prahy. Valčík dal tehdy svým kolegům znamení zrcátkem, že se Heydrichův automobil blíží. Gabčík mu pak vskočil cesty a pokusil se Heydricha zastřelit samopalem Sten-gun. Ten však selhal, Gabčík jej odhodil a dal se na útěk. Kubiš pak hodil na stupačku automobilu u zadních dveří bombu, která automobil poškodila, ale Heydricha pouze zranila.

Smrtihlav na korbě

Jak se zraněný Heydrich dostal z místa atentátu do nemocnice na Bulovce, uvádí literatura poměrně podrobně. V Hamšíkové knize [1] se píše: „*Stěhovací dodávka firmy Holan, zastavená strážníkem, naloží bezmocného 'třetího' třetí říše na bedýnky s krémem na boty a odváží jej na nedalekou nemocnici Bulovku.*“ V Andrejsově knize [3] nalézáme další podrobnosti - krátce po výbuchu bomby stojí zraněný Heydrich opřen o přední dvířka zničeného mercedesu, drží v ruce pistoli, o kus dál na sebe střílejí jeho řidič Klein a neúspěšný atentátník Gabčík, Klein padá s prostřelenou nohou, Gabčík prchá, Heydrich je zanedlouho obklopen chumlem českých zvědavců z tramvaje, která v okamžiku atentátu projížděla okolo. „*Ironie osudu chce, aby on, který už dopředu promýšlel plány, jak po 'konečném řešení židovské otázky' zatočit podobně s českým národem, se teď musil spolehnout na pomoc českých rukou. Široko daleko není vidět Němce. ... Jako naschvál tu neprošlo ani jedno osobní auto. ... Řešení ... se rodí dole v ulici v Holešovičkách. Menší nákladní auto firmy Holan, třítuna, obstarávající rozvážky zboží, plná bedýnek s pastou na parkety a krémem na boty ... vyjela vzhůru ke křižovatce u Vychovatelny a nějakou chvíli před tím, než tu došlo k atentátu, sjela dolů ulicí V Holešovičkách, vyřídila tu další vykládku a vracela se zpátky k zatažce, právě když se ozval výbuch.*“

A tady začíná jeden málo známý a pro nás filatelisty zajímavý příběh. Toho slunečného středečního dopoledne 27. května 1942 se nezměnily jen osudy hlavních aktérů atentátu, Heydricha a parašutistů, a osudy tisíců obětí následujícího období teroru, změnil se i běh života onoho vlastně až do dnešního dne anonymního^{8/} muže, sedícího za volantem nákladního automobilu, který krátce

1/ Konstantin von Neurath (2.2. 1873 - 14.3. 1956), ve 20. a 30. letech postupně německý vyslanec a velvyslanec v Dánsku, Itálii a Velké Británii, v letech 1932 - 1938 ministr zahraničních věcí, v letech 1939 - 1943 říšský protektor v Čechách a na Moravě (od září roku 1941 na zdravotní dovolené). V roce 1946 odsouzen vojenským tribunálem v Norimberku k 15 letům vězení, v roce 1954 propuštěn na svobodu.

2/ Karl Hermann Frank (24.1. 1898 - 22.5. 1946), vedoucí představitel Sudetoněmecké strany, v letech 1935 - 1938 poslanec čs. parlamentu, v letech 1939 - 1943 státní sekretář, v letech 1943 - 1945 říšský státní ministr a generál policie a SS v protektorátu Čechy a Morava. V roce 1946 odsouzen čs. lidovým soudem k trestu smrti a popraven.

3/ Reinhard Heydrich (7.3. 1904 - 4.6. 1942) německý politik a generál policie a SS, od roku 1939 řídil přípravu tzv. konečného řešení židovské otázky, od roku 1941 řídil zakládání vyhlazovacích táborů v Polsku, od 27.9. 1941 zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě. 27.5. 1942 na něho byl spáchán atentát čs. parašutisty vyslanými z Velké Británie, na jehož následky o osm dní později zemřel.

4/ Jozef Gabčík (8.4. 1912 - 18.6. 1942), příslušník čs. jednotek v Anglii (rotmistr). V prosinci 1941 byl vysazen jako příslušník parašutistické skupiny Anthropoid na území pro-

tektorátu, kde 27.5. 1942 spolu s J. Kubišem provedl atentát na R. Heydricha. Padl v boji s německými oddíly v kostele sv. K. Boromejského (nyní sv. Cyrila a Metoděje) v Praze.

5/ Jan Kubiš (24.6. 1913 - 18.6. 1942), příslušník čs. jednotek v Anglii (rotmistr). V prosinci 1941 byl vysazen jako příslušník parašutistické skupiny Anthropoid na území protektorátu, kde 27.5. 1942 spolu s J. Gabčíkem provedl atentát na R. Heydricha. Padl v boji s německými oddíly v kostele sv. K. Boromejského (nyní sv. Cyrila a Metoděje) v Praze.

6/ Kirchmayerova třída v Libni, takto pojmenována v letech 1940 - 1945 (podle Jana Kirchmayera z Reichvici, v letech 1611 - 1622 primátora Starého Města pražského), před tím a potom Fügnerova, potom Rudé armády, nyní Zenklova v dnešní Praze 8.

7/ Josef Valčík (2.11. 1914 - 18.6. 1942), příslušník čs. jednotek v Anglii (rotmistr). V prosinci 1941 byl vysazen jako příslušník parašutistické skupiny Silver A na území protektorátu, kde se 27.5. 1942 spolu s J. Kubišem a J. Gabčíkem podílel na provedení atentátu na R. Heydricha. Padl v boji s německými oddíly v kostele sv. K. Boromejského v Praze.

8/ Skutečně anonymního, protože jeho jméno (zřejmě pro malý význam z hlediska vlastního atentátu a okolností kolem něj) nebylo doposud v nám známé literatuře uváděno.

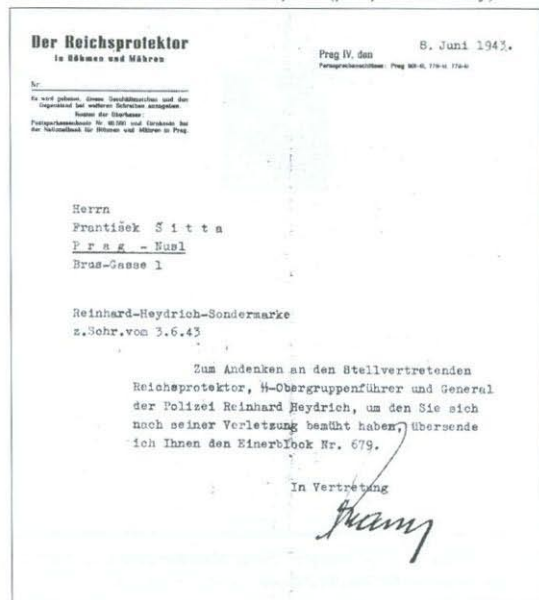
po atentátu projížděl kolem. Jmenoval se František Šitta a bydlel na druhém konci Prahy, v Nuslích, v Brusové ulici č. 1.^{9/} Bylo mu v té době 31 let a jako řidič malého nákladního automobilu známé špeditérské firmy Holan vozil zboží po různé soukromé firmy. Kirchmayerovou třídou jel vlastně náhodou a už z dálky viděl stojící „tramvaj s rozbitými okny, vlevo od ní zničené auto, chumel vzrušených lidí, opatrně si prohlížejících velikého esesáka u auta s pistolí v ruce. Nějaká žena vběhla nákladáku do cesty, zastavila ho. Začala řidiči nařizovat, aby Němce odvezl do nemocnice. Je to pan protektor!“ [3] Heydrich, který na první pohled nevypadal nijak vážněji zraněný, si potom sedl na sedadlo spolujezdce, nemluvil a celou cestu na řidiče mřil pistolí.^{10/} Jeho poškozené a nepojízdné osobní auto zůstalo na místě. V nákladním autě jeli ještě závozník a protektorátní strážník, který Heydricha od místa atentátu doprovázel. Zakrátko projeli branou nemocnice a zastavili před chirurgickým pavilonem. Tady Heydrich sám vystoupil a vešel dovnitř. Teprve potom si Šitta všiml, že na koženém opěradle sedadla spolujezdce po něm zůstala zasychající krvavá skvrna.

Co bylo dál se zraněným Heydrichem od chvíle, kdy se za ním zavřely dveře chirurgického pavilonu, do okamžiku, kdy zde o osm dní později zemřel na otravu krve, víme na minutu přesně; tak podrobně je to totiž popsáno v lékařských a policejních protokolech. Co bylo dál s Františkem Šittou, o tom literatura mlčí, a tak se můžeme jenom dohadovat. V nemocnici měli v tu chvíli jiné starosti, a tak ho nejspíš nikdo nezdržoval a mohl odjet. Tím z ohniska zájmu historie mizí a zmizel by asi navždy, nebýt jedné maličkosti, zajímavé snad jenom pro nás, filatelisty - ale o tom až za chvíli. Strážník si nejspíš zapsal číslo jeho auta, nebo si ho zapamatovali svědci, nebo policie zavolala do firmy Holan, nebo ho jednoduše v nemocnici někdo legítimoval - ať to bylo jak bylo, pro německou okupační správu nezástal neznámým.

Ale den, který pro Františka Šittu - a samozřejmě nejen pro něj - tak dramaticky začal, ještě nekončil. Jak později řekl své rodině, při zpáteční cestě z Bulovky ho prý zastavili tři nebo čtyři muži v civilu, ale nezvykle oblečení, kteří mu poručili, aby je odvezl do Podolí. Moc se mu nechtělo, ale muži vypadali tak rezolutně, že se je neodvážil odmítnout. V Podolí se nechali vysadit u jakéhosi zahradnictví, Šitta s nimi vystoupil a zašel dovnitř. Zahradník, který jim vyšel v ústřety, mu poděkoval a řekl - *kdybyste něco potřeboval, obraťte se na mě.*

Za údaje vedoucí k dopadení pachatelů atentátu vypsal německá okupační správa odměnu 10 milionů korun, dalších deset milionů vypsal protektorátní vlada. Po zradě parašutisty Karla Čurdy^{11/} a odhalení úkrytu atentátníků v kostele Karla Boromejského v Resslově ulici v Praze byly peníze skutečně rozděleny. Jaroslav Čvančara ve své knize Akce atentát [4] píše - „Z odměny 20 milionů korun, vypsané za dopadení pachatelů atentátu, bylo 26.6. 1942 (tedy pouhých osm (!) dní po jejich posledním boji v kryptě kostela - pozn. aut./ vyplaceno: po 5 miliónech Karel Čurda a Viliam Gerik /další parašutista, který zradil - pozn. aut./; 5 milionů bylo rozděleno sedmi Němcům a třiapadesáti občanům protektorátu.“ A hned klade řečnickou otázku - „Kdo patřil k těm třiapadesáti lidem?“^{12/} Patřil k nim i František Šitta? To nevíme^{13/} a on sám nám už odpovědět nemůže, zemřel totiž v roce 1973. Nejspíš však ano, protože podle jeho blízkého příbuzného skutečně za pomoc, kterou poskytl zraněnému Heydrichovi, obdržel finanční odměnu. Její přesnou výši neznáme, nebyla ale nejspíš malá, protože za část peněz si koupil vlastní malý nákladní automobil (ten mu po roce 1948 zabavili), postavil si chatu a část peněz prý dokonce dal na dobročinné účely.

A nyní konečně přichází to, co je na celém příběhu pro nás, filatelisty, nejzajímavější. O rok později totiž F. Šitta obdržel úřední, německy psaný dopis se zlověstnou hlavičkou: „*Říšský protektor v Čechách a na Moravě. Praha IV, 8. června 1943. Příležitostná známka Reinharda Heydricha. K dopisu ze dne 3.6.43. V upomínku na zastupujícího říšského protektora, SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, o kterého jste se po jeho zranění postaral, zasílám Vám aršík s jednou známkou číslo 679. V zastoupení (podpis nečitelný).*“

Obr. 1: Dopis říšského protektora ze dne 8.6. 1943, s nímž byl F. Šittovi odeslán aršík č. 679.

K dopisu byla přiložena číslovaná obálka, v níž byl vložen aršík s jednou vytištěnou známkou, tzv. Heydrichův aršík.

Heydrichův aršík je sám o sobě mimořádně vzácný, ale na našich aukcích se jich už přece jen několik prodalo. Každý z nich má své vytištěné číslo, přes tou dokonale

9/ Brusova ulice v Nuslích, takto pojmenována v letech 1940 - 1945 (podle Antonína Bruse z Mohelnice, pražského arcibiskupa od r. 1561), před tím a potom Zábajova, nyní spojena s ulicí Lumírovou (tvoří její dolní slepou část) v dnešní Praze 4.

10/ To je verze, jak jsem ji slyšel od blízkého příbuzného pana Šitty. V Andrejsově knize [3] se však (zřejmě přesněji) uvádí, že ve stísněné kabině Heydrich trpěl silnými bolestmi a tak jej museli zakrátko přeložit na korbu, kde pak po zbytek cesty ležel mezi bedýnkami.

11/ Karel Čurda (10.10. 1911 - 29.4. 1947), příslušník čs. jednotek v Anglii (rotmistr). V březnu 1942 byl vysazen jako příslušník parašutistické skupiny Out Distance na území protektorátu; na území Moravy měl založit konspirační centrum. Po provedení atentátu na R. Heydricha se přihlásil gestapu a přivedl ho na stopu atentátníků. Obdržel odměnu 5 milionů korun a pro Němce pracoval jako konfident. Po osvobození byl mimořádným lidovým soudem v Praze odsouzen k trestu smrti a popraven.

12/ Některé z nich uvádí Andrejs [3], šlo například o svědky z místa atentátu, zejména cestující z tramvaje č. 3, jedoucí právě kolem, kteří gestapu poskytli informace o situaci na místě činu. Jejich odměna činila od 20 tisíc do 200 tisíc korun.

13/ I když i tuto informaci by nejspíš bylo možno zjistit pátráním v příslušných archívech.

679

Obr. 2: Aršík č. 679, který F. Šitta obdržel za svou pomoc zraněnému R. Heydrichovi.

identifikaci však o tom, kdo a v jaké souvislosti jej před pětadesáti lety dostal, nevíme obvykle nic. Vzácně se objeví aršík, k němuž je přiložena pozvánka na smuteční slavnost, ale aršík s příběhem, jako je ten dnešní, navíc příběhem, v němž z anonymity vystupuje konkrétní člověk, přímý (i když okrajový) účastník tehdejších dramatických událostí, je naprostou výjimkou. Aršíků bylo obdobným způsobem nejspíš rozdáno víc, ale ti, kdo je dostali, či jejich potomci, u nich z pochopitelných důvodů průvodní dokumentaci obvykle neponechali nebo ji dokonce zničili, aby jim nemohla být v poválečných letech vytýkána kolaborace.

František Šitta jistě nebyl žádný zrádce národa. Byl šofér, který pod namířenou pistolí odvezl zraněného německého prominenta do nemocnice. Ta náhoda, že jel

zrovna kolem, i jemu přitom změnila život. Za svůj čin dostal sice odměnu, po osvobození však byl vzat do vazby s tím, že pomáhal okupantům. Nic nepomáhalo, když uváděl, že těžko mohl odmítnout Heydricha odvézt. Pak si prý v úzkých vzpomněl na nabídku onoho zahradníka z Podolí a vyšetřovatelům řekl o svých podivných pasažérech. Krátce na to ho z vazby bez jakéhokoliv vysvětlení propustili. Pan Šitta si do konce svého života myslel, že v jeden den vezl svým nákladáčkem nejen oběť atentátu, ale možná i někoho, kdo v celé věci tehdy stál na druhé straně.^{14/} Tento nejspíš nejdramatičtější den jeho života mu připomínal aršík s posmrtnou maskou mrtvého protektora, který z pochopitelných důvodů nemohl a ani nechtěl po desítky let nikomu ukázat.^{15/}

Věstník

Vydání příležitostné známky k prvnímu výročí úmrtí R. Heydricha bylo oznámeno v Poštovním věstníku ministerstva dopravy a techniky č. 28 z 24. května 1943, kde se v ustanovení 95 uvádí:

„Poštovní cenniny. Vydání, odběr a prodej příležitostných poštovních známek. Protektorátní pošta vydá dne 28. května 1943 na paměť padlého Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě, SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha příležitostnou poštovní známku hodnoty 60 + 440 h v barvě černé. Příplatek jde ve prospěch nadace na paměť Reinharda Heydricha. Na známce je reprodukována posmrtná maska Reinharda Heydricha, kterou vytvořil profesor F. Rotter. V horním levém rohu známkového obrazu je dále nápis Reinhard Heydrich s datem narození a úmrtí a pod tím runa SS. Hodnotová a menší příplatková číslce jsou uvedeny v levém dolním rohu známkového obrazu. Na horním okraji známek v barevném podélném pásu je nápis DEUTSCHES REICH a v známkovém obraze na dolním okraji nápis BÖHMEN UND MÄHREN, provedený menšími písmeny. Blíží podrobnosti úpravy známky jsou zřejmé z vyobrazení. Známky mají tvar obdélníku na výšku velkého formátu, hřebenové zoubkování a jsou tištěny měditiskem z hloubky v listech po 100 kusech. Omezený náklad známek byl vydán v arších o jedné známce na žlutavém papíru. Známky platí v poštovním styku vnitřním a mezinárodním do konce září 1943 a prodávají se u poštovních úřadů od 28. května 1943 do 5. června 1943 za cenu jejich jmenovité hodnoty zvýšenou o příplatek, t. j. za 5 K až do vyčerpání zásoby. Výplatní hodnotou pro vyplacení poštovních zásilek jest jediné jejich jmenovitá hodnota (60 h). Výměna známek se nepovoluje. Prodávacům poštovních cennin a poštovním se provise z prodeje těchto známek nepovoluje. Poštovní úřady budou těmito známkami zásobeny Poš-

14/ Příběh o údajných pasažérech, které měl F. Šitta vézt v den, kdy odvezl zraněného Heydricha, jsem slyšel od jeho blízkého příbuzného, kterému jej prý on sám vyprávěl. Je těžké hodnotit slova někoho, kdo je už 25 let mrtvý, navíc slyšená zprostředkovaně. Je však třeba otevřeně říci, že nejruznějších příběhů, které si účastníci a svědci atentátu a okolností kolem něj dodatečně méně či více vybábili, je velká spousta a naprostá většina z nich neodpovídá a ani nemůže odpovídat skutečnosti a mnohdy ji dokonce naprosto protřečí. Co v době atentátu a po něm dělali Kubiš s Gabčíkem a Valčíkem i ostatní parašutisté ze společného výsadku skupin Anthropoid, Silver A a Silver B, je v literatuře popsáno naprosto přesně; nezdá se tedy možné, že by někdo z nich mohl jet autem F. Šitty přes celou Prahu do Podolí. Jako čtvrtého účastníka útoku Andrejs [3] uvádí sedláře Smrže, který jako první dával znamení, že se auto s protektorem blíží. Jiní účastníci odboje na místě atentátu nejspíš nebyli (i když se po válce vynořilo tolik svědectví o dalších údajně přítomných

osobách, že by v původně liduprázdňé zátáčce bylo značně zalidněno). Proto i tento příběh pana Šitty patří nejspíš do říše fantazie; jasněji o důvodech jeho nenadálého propuštění z vazby by pak snad mohlo udělat studium protokolů, které s ním v době jeho věznění jistě byly sepsány, případně další tehdejší policejní dokumentace. Po návratu z vězení se prý F. Šitta tak trochu uzavřel do sebe a o tom, jak odvezl Heydricha do nemocnice, nechtěl s nikým mluvit. Přes částečné německy znějící jméno byl Čech a okupanti se mu prý za protektorátu protivili, později byl i odpůrcem poúnorového režimu, který ho navíc připravil o jeho nákladák. Z celé odměny mu tedy nakonec zůstala jenom chata, kterou si tehdy postavil a kterou má jeho rodina dodnes.

15/ F. Šitta aršík i s obálkou a průvodním dopisem po válce nejspíš raději někde na dlouhá léta hluboko založil, a to tak důkladně, že se mu nakonec slepil; když mi byl totiž předložen k prohlídce, byl už celou plochou vlastním lepem dokonale přilepen na podkladovém kartonku.

POSTAMTSBLATT DES MINISTERIUMS FÜR VERKEHR UND TECHNIK

Jahr 1943

Prag, den 24. Mai 1943.

Nr. 28

Verfügen.

95 Ausgabe, Fassung und Verkauf von Sonderbriefmarken.

INHALT: — OBSAH

Verfügen.

95 Výročí, oběh a prodej příležitostných poštovních známek.

Verfügungen. — Ustanovení.

POSTWERTZEICHEN.

Ausgabe, Fassung und Verkauf von Sonderbriefmarken.

Die Protektoratspost gibt am 28. Mai 1943 zum Gedenken an den gefallenen Stellvertreter des Reichspräsidenten in Böhmen und Mähren, H. Heydrich, eine Sondermarke zu 60 h + 40 h in schwarzer Farbe heraus. Der Zuschlag fließt der Reinhard Heydrich Gedächtnisstiftung zu.

POŠTOVNÍ CENNÝ.

Vydání, oběh a prodej příležitostných poštovních známek.

Protektorátní pošta vydá dne 28. května 1943 na paměť padlého Zastupitelce říšského protektora v Čechách a na Moravě H. Heydricha, a generala police Reinharda Heydricha příležitostnou poštovní známku hodnoty 60 + 40 h v barvě černé. Příplatek jde ve prospěch nadace na paměť Reinharda Heydricha.

Das Markenbild trägt eine Reproduktion der von Professor F. Rotter angefertigten Totenmaske Reinhard Heydrichs. Ferner ist in der linken oberen Ecke des Markenbildes die Aufschrift Reinhard Heydrich mit dem Geburts- und Todesdatum und darunter die H-Runa eingraviert. Die Neumeyer- und kleinere Zuschlagsziffer ist in der linken unteren Ecke des Markenbildes angeführt. Am oberen Rand des Markenbildes steht die Aufschrift DEUTSCHES REICH.

Na známce je reprodukovaná posmrtná maska Reinharda Heydricha, kterou vytvořil profesor F. Rotter. V levém horním rohu známky obraz je dále nápis Reinhard Heydrich s datem narození a úmrtí a pod tím rana H. Hodnotová a menší příplatek v levém dolním rohu známky obraz. Na levém okraji známky v barevném polištím písmu je nápis DEUTSCHES REICH.

272

PAB Nr. 28/1943.

ka befindet sich in einem farbigen Querstreifen die Aufschrift DEUTSCHES REICH und am unteren Rand im Markenbild in kleineren Buchstaben die Aufschrift BOHEMEN UND MÄHREN.

Nähere Einzelheiten über die Ausgestaltung der Marke sind aus der Abbildung ersichtlich. Die Marken haben die Form eines stehenden Rechtecks in Großformat, Kammzahnung und sind im Kupferstichverfahren in Bogen zu 100 Stück gedruckt. Eine beschränkte Anzahl der Marken wurde auf gelbem Papier in Blöcken zu je einer Marke herausgegeben.

Die Marken gelten in In- und Auslandsverkehr bis Ende September 1943 und werden vom 28. Mai 1943 an bis 5. Juni 1943 bei den Postämtern zu dem um den Zuschlag erhöhten Nominalpreis, d. h. 1 zu 5 K bis zur Erschöpfung des Vorrats abgegeben. Den Wert zur Freimachung von Postsendungen bildet nur der Nennwert (60 h). Ein Umtausch der Marken ist nicht zulässig. Den Postwertzeichenverschleißern und Postabgefahrern wird beim Verkauf dieser Marken keine Provision gewährt.

Die Befreiung der Postämter mit dieser Marke wird vom Posttechnischen Zentralamt in Prag bzw. der Postwirtschaftsstelle in Brünn von Amts wegen vorgenommen. Bezüglich der Abfuhr dieser Marken wird besondere Verfügung erlassen.

(Z. 16801-1/3 vom 18. Mai 1943.)

a v známkovém obraze na dolním okraji nápis BOHEMEN UND MÄHREN, provedený menšími písmeny.

Bližší podrobnosti správy známky jsou shodně s výše uvedeným.

Známky mají tvar obdélníku na výšku většího formátu, hřebenevitě sebkování a jsou 100 kusů. Omezený náklad známek byl vydán v arších o jedné známce na žlutavém papíru.

Známky platí v poštovním styku vnitřním a mezinárodním dle konce září 1943 a prodávají se u poštovních úřadů od 28. května 1943 do 5. června 1943 za cenu jejich jmenovité hodnoty zvýšenou o příplatek, t. j. za 5 K až do vyčerpání zásoby. Výplatní hodnotou pro vyplacení poštovních zásek jest jediné jejich jmenovitá hodnota (60 h). Výměna známek se nepovoluje. Prodáváním poštovních známek a poštovním se provise z prodeje těchto známek nepovoluje.

Postovní státní budou těmito známkami zároveň Postovní technické středisko v Praze po případě poštovním hospodářským úřadem v Brně a moči úřady.

O odvodu těchto známek bude vydáno zvláštní ustanovení.

(Z. 16801-1/3 z 18. května 1943.)

Herausgegeben vom Ministerium für Verkehr und Technik (Postverwaltung).

Druck E. Benart A. G. in Prag 11, Jungmannstraße 15.

Obr. 3: Poštovní věstník z 24.5. 1943, ve kterém bylo oznámeno vydání známky a aršiku Na paměť padlého R. Heydricha.

tovní technickou ústřednou v Praze po případě poštovním hospodářským úřadem v Brně z moči úřadu. O odvodu těchto známek bude vydáno zvláštní ustanovení. (Č. 16801-1/3 z 18. května 1943.)" /Část textu byla autorem článku pro větší přehlednost zvýrazněna - pozn. autora./

Na první pohled stručný, suchý text, pozornému čtenáři však neunikne několik zajímavých informací. Známká byla vydána 28. května, tedy (o rok později) v den následující po dni atentátu. Tehdy byl Heydrich pacientem chirurgického oddělení nemocnice Na Bulovce a jeho zdravotní stav se jevil jako nadějný. Prodej známky je věstníkem omezen na pouhých devět dní, do 5. června, přičemž Heydrich umírá o den dříve a 5. června je už jeho tělo vystaveno na Pražském hradě.

Platnost známky byla stanovena na pouhé čtyři měsíce, což zhruba odpovídá tehdy obvyklé době platnosti protektorátních příležitostných poštovních známek.^{16/}

Výnos z příplatku měl připadnout ve prospěch nadace na paměť Reinharda Heydricha. Katalog Trojan u archového vydání uvádí náklad 1.280.000 kusů,^{17/} což při příplatku 4,40 K za každou známku znamenalo účtyhodných 5.632.000 K, které měly připadnout ve věstníku uvedené nadaci na paměť Reinharda Heydricha (bylo by zajímavé vědět, co se s těmito penězi stalo).

listiny deutsches Reich z modrým v listech po 100 kusech. Omezený náklad známek byl vydán v arších o jedné známce na žlutavém papíru.

Obr. 4: Detail českého textu Poštovního věstníku z 24.5. 1943, kde se výslovně oznamuje vydání aršiku.

Nejzajímavější částí textu je však konstatování, že „Omezený náklad známek byl vydán v arších o jedné známce na žlutavém papíru.“. Sama skutečnost, že vydání

aršiku bylo oznámeno v poštovním věstníku, z něj - ať se nám to líbí nebo nelíbí - nade vši pochybnost činí aršík úředně vydaný, a jako takový je třeba jej katalogizovat.^{18/}

Některé dřívější české filatelistické katalogy uváděly, že aršík neměl výplatní schopnost;^{19/} vzhledem k tomu, že věstník jasně oznamuje vydání známky s tím, že byla

16/ Předchozí emise 130. výročí narození R. Wagnera 1943 platila o týden déle, platnost následující emise Německý Červený kříž 1943 skončila naopak o čtrnáct dní dříve.

17/ Je zajímavé, že německé katalogy Michel 1/5, 6/ u této známky neuvádějí nákladové číslo archového vydání, na rozdíl od vydání aršíkového, kde uvádějí náklad 1.000 kusů.

18/ Tomu ovšem neodpovídá zařazení aršiku v německém katalogu Michel Deutschland 1/5 a Michel Deutschland-Spezial 1/6, kde je aršík uveden jen v poznámce pod zápisem známky archového vydání. Jinak je tomu v našem katalogu Trojan Protektorát Čechy a Morava 1/7, kde je aršíkové vydání katalogizováno stejným způsobem jako vydání archové (pouze katalogové číslo aršiku je nesprávně uvedeno shodně jako u známky archové, bez příslušného rozlišení).

19/ Steinicův Cenový a katalogový přehled známek a Čech a Moravy z roku 1947 1/8 na straně 28 uvádí - „Aršíky: A 22. Heydrich, neupotř. (35.000.-), upotř. -.-. Aršíky byly rozdělovány při trzéně za Heydricha jen oficiálním hostům, byly očíslovány a nesměly být zcizeny. V oběhu jsou pouze fotografie tohoto aršiku.“ Katalog Druflý z roku 1948 1/9 uvádí (s poněkud nesmyslným titulem Chybošák) - „Při panychidě byly účastníkům rozdávány pamětní tisky v podobě zvláštního číslovaného aršiku se svrchu uvedenou známkou. Tento aršík nebyl poštovní ceninou a neměl také žádnou výplatní hodnotu.“ Novotného Speciální katalog z roku 1949 1/10 uvádí - „Účastníkům pohřebních slavností rozdělili malé číslované aršíky, s vytištěnou známkou. Aršíky neměly výplatní hodnotu a nejsou poštovní ceninou.“

tištěna „v listech o 100 kusech“, a vedle toho výslovně uvádí, že „Omezený náklad známek byl vydán v aršíkách o jedné známce“, jistě měly obě formy vydání stejnou výplatiní schopnost; jinak by to nepochybně ve věstníku bylo výslovně uvedeno.^{20/}

Zajímavá je i formulace oznamující vydání - v úvodu ustanovení se uvádí „Protektorátní pošta vydá ...“ (nebo-li čas budoucí), zatímco v dalším textu se píše „Omezený náklad známek byl vydán v aršíkách o jedné známce ...“ (nebo-li čas minulý). Má to snad znamenat, že věstník ve skutečnosti oznamoval dvě různé skutečnosti - a sice, že známky archového vydání teprve vydány budou, zatímco známky vydání aršíkového ve skutečnosti už vydány byly? Nebo jde jen o nesprávnou, resp. nepřesnou formulaci? Porovnáme-li pro kontrolu český text věstníku s textem německým (jak bylo tehdy obvyklé, vycházel věstník dvojazyčně, přičemž text německý byl na prvním místě), zjistíme, že i v německém textu je uvedena doslova stejná formulace v minulém čase „Eine beschränkte Anzahl der Marken wurde auf gelblichem Papier in Blöcken zu je einer Marke herausgegeben.“ (tedy - ...aršík o jedné známce byl vydán).

sind im Kupferstichdruckverfahren in Bogen zu 100 Stück gedruckt. Eine beschränkte Anzahl der Marken wurde auf gelblichem Papier in Blöcken zu je einer Marke herausgegeben.

Obr. 5: Detail německého textu Poštovního věstníku z 24.5. 1943, ve kterém se výslovně oznamuje vydání aršíku.

Je možné, že by aršík tedy byl nikoliv jakýmsi vedlejším produktem doprovázejícím archové vydání, jak jej doposud německé katalogy v podstatě uvádějí, ale ve skutečnosti vydáním, které známku archovou dokonce předchází?^{21/}

Další zajímavou informací je údaj o použitém hřebeno-
vém zoubkování; ten totiž odpovídá skutečnosti pouze u vydání archového, u aršíků bylo použito zoubkování rámcové, a to naprosto stejného rozměru, jako je tomu u vydání archového (stejná je dokonce i velikost perforačních otvorů, stejná tedy byla i tloušťka použitých perforačních jehel).^{22/}

Poslední věta citovaného ustanovení 95 zní - O odvodu těchto známek bude vydáno zvláštní ustanovení. To vyšlo v Poštovním věstníku ministerstva dopravy a techniky č. 59 z 11. prosince 1943, kde se v ustanovení 197 uvádí: „Odvolání neplatných příležitostných poštovních známek. Příležitostné poštovní známky hodnoty 60 h + 440 h, vydané podle ustanovení č. 95 (poštovní věstník č. 28/1943) ze dne 28. května 1943 na paměť padlého Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě, SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, jsou od 1. října 1943 neplatné. ... Případné zbytky těchto příležitostných poštovních známek odvedou poštovní úřady v době od 1. ledna 1944 do 15. ledna 1944

20/ Vydavatel jistě nepočítal s tím, že by aršíky byly používány k frankování, což vyplývá jak z jejich nepatrného nákladu (součet jmenovitě, tzn. k frankování využitelné hodnoty všech aršíků činil celkem pouhých 600 korun, což pro ilustraci odpovídalo například nominální ceně čtyř sérií výplatiních známek A. Hitler z roku 1942), tak i ze způsobu jejich distribuce. Jeho úmyslem bylo vydat tuto známku mimo běžné vydání i ve slavnostní úpravě, pro reprezentační účely.

21/ Takového domněnky si lze samozřejmě připustit, ale k jejich potvrzení či vyvrácení bude třeba dalšího bádání v původních pramenech (zejména v příslušných archívech tehdejšího vydavatele poštovních známek - ministerstva dopravy a techniky, resp. protektorátní pošty - a popř. i v archivu úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě).

22/ Katalog Michel Deutschland-Spezial [6] přitom tradičně nesprávně uvádí, že známka v aršíku má zoubkování rozměru 14.

197

Odvolání neplatných příležitostných poštovních známek,

Příležitostné poštovní známky hodnoty 60 h. + 440 h, vydané podle ustanovení č. 95 (Poštovní věstník č. 28/1943) dne 28. května 1943 na paměť padlého Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě, SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, jsou od 1. října 1943 neplatné. Od 1. ledna 1944 jsou neplatné též příležitostné poštovní známky hodnoty 120 h + 880 h, vydané podle ustanovení č. 148 (Poštovní věstník č. 45/1943) dne 16. září 1943 s příplatky ve prospěch Německého Červeného kříže.

Případné zbytky těchto příležitostných poštovních známek odvedou poštovní úřady v době od 1. ledna 1944 do 15. ledna 1944 včetně v Čechách Poštovní technické ústředně v Praze a na Moravě poštovnímu hospodářskému úřadu v Brně. Odvolání uvedených příležitostných poštovních známek musí být provedeny samostatně, t. j. neodvisle od ostatních odvolání cennin a v záhlaví odvoláních listů budiž vyznačen nápis „Z oběhu vzaté příležitostné poštovní známky podle Poštovního věstníku č. 59/1943 - ustanovení č. 197/1943“. Znamky volně nutno nalepiti

Nr. 59/1943.

527

po 100 kusech odděleně podle druhu a hodnoty na archy papíru.

Dodatečné odvolání budou odmítány.
(Č. 1/3f-2044-0 z 8. prosince 1943.)

Obr. 6: Český text ustanovení 197 Poštovního věstníku z 11.12. 1943, upravující odvod poštovních známek na paměť padlého R. Heydricha po skončení jejich platnosti.

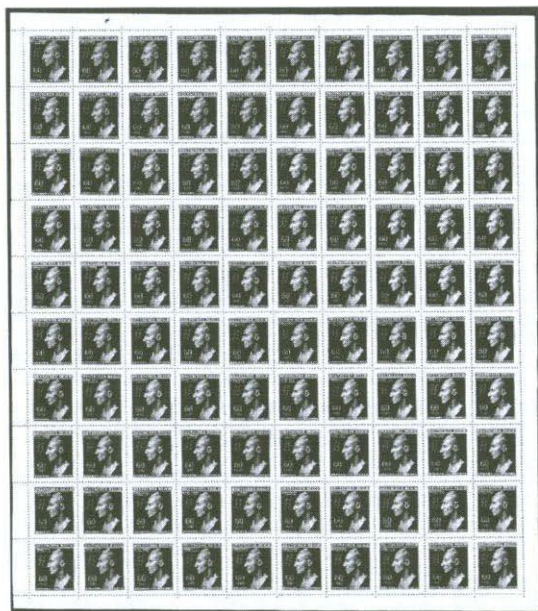
včetně v Čechách Poštovní technické ústředně v Praze a na Moravě poštovnímu hospodářskému úřadu v Brně. Odvolání uvedených příležitostných poštovních známek musí být provedeny samostatně, t. j. neodvisle od ostatních odvolání cennin a v záhlaví odvoláních listů budiž vyznačen nápis „Z oběhu vzaté příležitostné poštovní známky podle Poštovního věstníku č. 59/1943 - ustanovení č. 197/1943“. Znamky volně nutno nalepiti po 100 kusech odděleně podle druhu a hodnoty na archy papíru. Dodatečné odvolání budou odmítány. (Č. 1/3f-2044-0 z 8. prosince 1943.)"

Znamky v archovém a aršíkovém vydání

Obraz známky, rozměr jejího zoubkování i tisková technika, kterou byla provedena, jsou u archového i aršíkového vydání shodné. Rozdílný je papír, lep, druh zoubkování a také některé drobné deskové vady, které nacházíme u aršíkového a nikoliv u archového vydání (a naopak). Nyní se oběma úpravám vydání věnujeme podrobněji.

Archové vydání

Zámka archového vydání je vytisknuta na bílém hlazeném papíru, vzadu opatřeném bílým lesklým lemem. Tisk byl proveden rastrovým hlubotiskem (věstník uvádí měditiskem z hloubky) v černé barvě, přepážkový arch o 100 známkách (10 řad po 10 známkách) má rozměr asi 285 x 325 mm. Zoubko-

Obr. 7: Přepážkový arch známky Na paměť padlého R. Heydricha.

vání je hřebenové, rozměru $13\frac{1}{2} : 13\frac{3}{4}$, hřeben postupuje zprava doleva, takže tři okraje archu - horní, pravý a dolní - jsou neperforované, okraj levý je perforovaný. Do horního a dolního okraje archu přesahuje v každé svislé řadě perforace nahore a dole vždy jeden perforační otvor. Na dolním okraji archu, v pravém rohu, je pod 100. známkou vytištěno „Bildhauer F. Rotter“ (sochař F. Rotter).

Obr. 8: Pravý dolní roh přepážkového archu s tiskem pod 100. známkovým polem.

Abys se papír opatřený lepem při tisku nekroutil, byl před tiskem rovnán tzv. lámáním (ruční nebo strojové přehybání), které se u některých archů jeví jako vzájemně se křížící šikmé lomy v okrajích archu.

V celém nákladu známky je v horní polovině archu v devátém sloupci pod sebou pět známek (ZP 9, 19, 29, 39 a 49) s deskovou vadou bílá skvrna na vrcholku hlavy, tzv. „vajčko na hlavě“, která byla popsána nedlouho po vydání známky.

Literatura /např. 6/ uvádí výskyt další deskové vady - chybně vytištěný rok úmrtí 1842 namísto 1942. Specializovaný katalog Engel [11] tuto deskovou vadu dokonce lokalizuje tak, že např. levý horní a pravý dolní čtyřblok by měly obsahovat po jedné známce s touto vadou. Číslice „9“ je bílá, leží na černém pozadí a její výška činí 0,6 mm. Tvar uvedeně číslice v letopočtu se přitom takový, že zakončení jejího dolního obloučku se téměř dotýká horního oválu. Prohlédl jsem pět archů této známky a uvedeno vadu - číslici „8“ namísto číslice „9“ - jsem našel na celé řadě známkových polí, a to nejen v letopočtu úmrtí (1942), ale i v letopočtu narození (1904). Nalezl jsem dokonce známky, na nichž byla číslice „8“ obsažena v

Obr. 9: Pravá horní rohová dvoupáska z přepážkového archu, kde v předposledním sloupci jsou známky s deskovou vadou bílá skvrna na vrcholku hlavy.

Obr. 10: Dva detaily obrazu známky archového vydání s letopočty narození a úmrtí R. Heydricha - vlevo správně vytištěno 1904 a 1942, vpravo nesprávně vytištěno 1804 a 1842.

obou uvedených letopočtů současně (například ZP 90 u jednoho z prohlížených archů). Na druhé straně musím konstatovat, že na stejných známkových polích jiných archů se tato vada nevyskytovala, ale mnohdy se na těchto arších zase vyskytovala na jiných známkových polích. Z toho usuzuji, že se nejedná o opakující se vadu deskovou (byť třeba na části nákladu), ale o vadu nahodilou, kdy vzhledem k použité tiskové technice, založené na mimořádně jemném rastru, se nahodile vyskytují nedotiskuté plošky (například mezi třemi svislými čárkami, označujícími měsíc narození), které mají dokonce ještě větší rozměr, než je uvedená ploška v číslici „9“.^{23/}

Při prohlídce archů jsem na celé řadě známkových polí našel pravidelně se opakující drobné deskové vady, obvykle jde o tečky či čárky v obrazu známky nebo na jejím okraji. Například na ZP 4 je to čárka vedoucí od okraje písmene E ve slově BÖHMEN šikmo pod písmenem N do okraje známky. Na ZP 31 jsou to dvě tečky pod levou částí písmen M a N v nápisu BÖHMEN, umístěné pod dolní linkou ohraničující obraz známky. Výskyt drobných deskových vad u známek tištěných rastrovým hlubotiskem je častý, a proto lze předpokládat, že další takovéto vady budou ještě nalezeny.

Obr. 11: Dva detaily obrazu známky archového vydání - vlevo ze 4. ZP s deskovou vadou šikmá čárka v dolním nápisu, vpravo z 31. ZP s drobnou deskovou vadou tečky pod dolní linkou obrazu.

V horní a dolní části obrazu každé známky archového vydání se vyskytuje šedý proužek ve tvaru nízkého obdélníku položeného vodorovně, se zřetelným rastrem, přesahující mírně přes okraj obrazu známky a působící dojem šedého stínu rámujejího horní a dolní část známko-

23/ Jen pro zajímavost - číslice „9“ v letopočtu úmrtí, podobající se číslici „8“, je například i na aršiku č. 382.

vého obrazu. Tyto šedé proužky nemají u všech známek stejný tvar a jsou i různě výrazné. Na mně doposud známých známkách aršíkového vydání se nevyskytují.

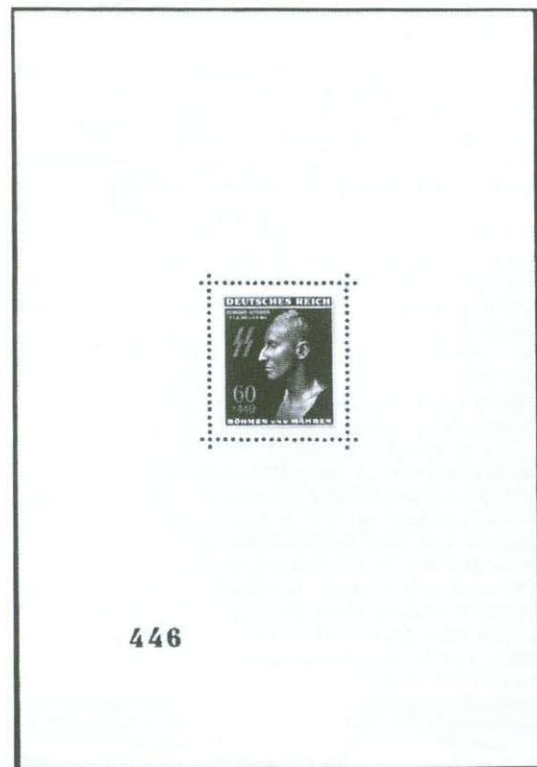

Obr. 12: Šedý rastrový proužek na horním a dolním okraji obrazu známky, který se v různé intenzitě vyskytuje u všech známek archového vydání, ale nevyskytuje se u známek vydání aršíkového.

Vzhledem k výskytu pravidelně se opakujících deskových vad lze usuzovat, že k tisku známek archového vydání byla použita jedna tisková deska.

Aršík

Aršík je list hlazeného papíru nažloutlé barvy, rozměru asi 101 x 146 mm (rozměr kolísá, jak si dále ukážeme), postavený na výšku, na zadní straně se silně lesklým nažloutlým lepem, na přední straně je černou barvou rastrovým hlubotiskem z ploché desky vytištěna jedna perforovaná známka. V levém dolním rohu aršíku je černé knižtiskem vytištěno jeho pořadové číslo.

Obr. 13: Aršík č. 446.

Rozměr aršíku

Rozměr některých aršíků není zcela pravidelný, některé okraje jsou oříznuty mírně šikmo, a tak např. rozměr v horní části aršíku nemusí být zcela shodný s rozměrem v části dolní; podobně je tomu i při měření vlevo a vpravo.

V rozích některých aršíků jsou patrné rozměrovací značky, vytištěné černou barvou, ve tvaru vodorovně nebo svisle postavené přerušované čárky, sestávající z teček o průměru 0,1 mm a čárek o délce 0,2 až 0,4 mm. Například na aršíku č. 382 je značka vlevo dole tvořena

tečkou a čtyřmi vodorovnými čárkami, vpravo dole pak dvěma vodorovnými čárkami vedoucími až těsně k okraji aršíku, u aršíku č. 597 je značka vlevo nahoře tvořena tečkou a dvěma svislými čárkami vedoucími až k okraji aršíku. Vzhledem k poloze těchto rozměrovacích značek lze usuzovat, že sloužily k nastavení zarážky při oříznutí aršíků na konečný formát.

Obr. 14: Detaily rohů aršíků s rozměrovacími značkami - levý a pravý dolní roh aršíku č. 382 a levý horní roh aršíku č. 597.

Tabulka 1: Rozměry měřených aršíků^{1/}

poř. č. aršíku	šířka x výška v mm	ořezová značka
283	101,0 x 148,0	-
380	100,3 x 148,6	vodorovná vpravo nahoře
382	101,9 x 148,1	vodorovná vlevo a vpravo dole
446	101,5 x 149,0	-
597	101,0 x 148,3	svislá vlevo nahoře
613	102,0 x 146,1	vodorovná vpravo dole
679	103,0 x 146,0	vodorovná vpravo dole

^{1/} V katalogu Michel je uváděn rozměr 101 x 146 mm, v katalogu Trojan je uváděn rozměr 101 x 145 mm.

Deskové vady v obrazu známky aršíkového vydání

Známku vytrženou z aršíku (byla nabízena např. v 8. aukci Profil v listopadu 1993) bychom od známek archového vydání rozpoznali podle nažloutlého papíru a lepu (pokud ho má), dále podle toho, že její obraz v horní a dolní části není orámován šedými rastrovými obdélníčky, a také podle drobných deskových vad v jejím obrazu. Jde například o drobnou černou tečku v levé dolní části písmene I slova REICH, černou tečku na čele nad lesklým místem - vlevo od vlasů na spánku, a tečku, resp. čárku ve tvaru háčku v dolní části písmene B ve slově BÖHMEN. Zatímco obě zmíněné tečky - v písmeni I a na čele - se u všech prohlédnutých aršíků jevíly stejně, tečka resp. čárka ve tvaru háčku v písmeni B se u každého z nich jevíla různě. Např. u aršíku č. 382 jde o silnější prohnutou nepřerušovanou čárku, u aršíku č. 446 o čárku slabší a u aršíků č. 380 a 597 o různé velké tečky.

Obr. 15: Detaily obrazu známky aršíkového vydání (z aršíku č. 382) s drobnými deskovými vadami - tečka v levé dolní části písmene I slova REICH, tečka na čele a čárka ve tvaru háčku v dolní části písmene B slova BÖHMEN.

Shodnost drobných deskových vad na všech arších, které jsem měl možnost prohlédnout, dovoluje vyslovit předpoklad, že aršíky byly tištěny tiskovou deskou o jenom aršíkovém poli.

Číslování

Číslování je provedeno na aršících, na obálkách a na pozvánkách, přičemž pokud je k aršíku připojena obálka a popř. i pozvánka, mají vždy stejné číslo. K číslování však byly použity tři různé číslovače - jeden strojní pro aršíky a dva ruční pro obálky a pozvánky.

Číslování aršíků je provedeno knihtiskem, a to v levém dolním rohu aršíků; tisk čísla je proveden dokonale, barva číslic je sytá černá, lesklá, výška číslic je 3,6 mm, šířka celého čísla (u měřených exemplářů) je zhruba 9,2 mm, číslice jsou nižší a silnější, jejich obrysy jsou jasné.

Číslování obálek bylo provedeno nejspíš ruční číslovačkou, a to v levém dolním rohu přední strany obálek (postavených na výšku); otisky jsou provedeny nedokonalé, barva číslic je šedočerná, výška číslic je 3,8 mm, šířka celého čísla (u měřených exemplářů) je 8,9 mm, číslice jsou nepatrně vyšší, slabší, jejich obrysy jsou nejasné.

Číslování pozvánek bylo provedeno nejspíš ruční číslovačkou, a to v pravém dolním rohu zadní strany pozvánek; otisky jsou provedeny nedokonalé, barva číslic je černá, výška číslic je 4,5 mm, šířka celého čísla (u měřeného exempláře) je 10,4 mm, číslice jsou vyšší, slabší, jejich obrysy jsou nejasné.

382 382 380

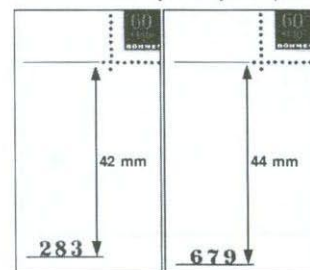
Obr. 16: Číslo z aršíku, obálky a pozvánky.

Tabulka 2: Rozměry a popis čísel

	výška číslic v mm	šířka čísla v mm	číslíce	tisková technika a barva čísla
aršík	3,6	9,2	nižší a silnější, dokonalý otisk s jasnými obrysy číslí	knihtisk, sytá černá
obálka	3,8	8,9	slabší, nejasné obrysy číslic	ruční otisk, šedočerná
pozvánka	4,5	10,4 ^{*/}	vyšší a slabší nejasné obrysy číslí	ruční otisk, černá

^{*/} u měřeného exempláře č. 380

Při zkoumání polohy čísla vytištěného na aršících vůči poloze jejich známky jsem zjistil dvě varianty postavení čísla. Spustíme-li středem perforačních otvorů levé svislé řady perforace čáru, je od ní okraj pravého čísla všech měřených aršíků vzdálen vodorovně asi 6,0 až 6,5 mm. Vedeme-li však čáru středem perforačních otvorů dolní vodorovné řady perforace, je od ní dolní okraj čísla u některých aršíků vzdálen svisle 42 mm (např. u měřených aršíků č. 283, 380, 446 a 597), u některých aršíků pak 44 mm (např. u měřených aršíků č. 613 a 679). To by znamenalo, že při číslování se muselo používat nejméně dvou zarážek vymezujících postavení čísla na aršíku.

Obr. 17: Dvě různé vzdálenosti čísla aršíku od jeho známky. Měří se od osy perforačních otvorů dolní řady zoubkování po dolní okraj čísla. U části aršíků tato vzdálenost činí 42 mm (aršík č. 283), u části aršíků 44 mm (aršík č. 679).

Perforace aršíku

Aršíky jsou perforovány rámcovým zoubkováním o rozměru $13\frac{1}{2} : 13\frac{3}{4}$, perforační rámec má v každém rohu známky vodorovně i svisle vždy jeden otvor přesahující do okraje aršíku. Včetně těchto přesahujících otvorů byly svislé řady perforačního rámce tvořeny vždy 24 perforačními jehlami a řady vodorovné vždy 21 perforační jehlou, čemuž odpovídá stejný počet perforačních otvorů na aršíku.

Zejména svislé perforační řady jsou značně nevyrovnané, jednotlivé otvory jsou často vychýlené vlevo či vpravo. U většiny aršíků, které jsem měl příležitost prohlédnout, je u pravé svislé řady 3. a 10. perforační otvor shora výrazněji vychýlen vlevo a 11. otvor vpravo (např. aršíky č. 309, 360, 446, 597, 613, 679); u menší části aršíků, které jsem měl příležitost prohlédnout, je naprosto stejné vychýlení patrné naopak v levé svislé řadě, ale počítáno zdola (např. č. 207, 283). To svědčí o tom, že perforace byla prováděna vzhledem k poloze známky normálně i obráceně („vzhůru nohama“). Aby bylo možno tyto polohy vzájemně odlišit, navrhuji první z nich - s uvedenými vychýlenými perforačními otvory v pravém horním rohu - označit jako polohu perforačního rámce A, a druhou - s uvedenými vychýlenými perforačními otvory v levém dolním rohu - označit jako polohu perforačního rámce B.

Obr. 18: Dvě různé polohy perforačního rámce, použité při perforování aršíků - s vychýleným 3. perforačním otvorem vpravo nahoře (A) a vlevo dole (B).

I když, jak jsme si právě ukázali, byla perforace vzhledem k postavení aršíku prováděna „shora i zdola“, známky všech doposud mi známých aršíků jsou dokonale centrovány. To svědčí o tom, že buď byl původní formát aršíků před perforací takový, že vzdálenost horního a dolního okraje papíru od horního, resp. dolního okraje známky byla naprosto stejná, a pak bylo lhostejné, jak byl aršík do perforačního zařízení vložen, nebo byly v perforačním zařízení postupně nastaveny dvě zarážky, a to tak, že jedna vymezovala vkládání aršíků standardně a druhá v obrácené poloze. V obou případech byly aršíky po provedení perforace zřejmě oříznuty na konečný formát.

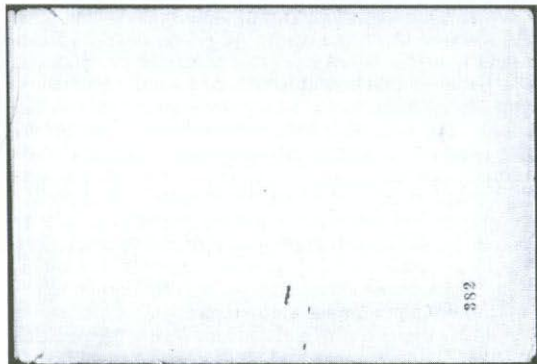
O tom, že toto jejich konečné oříznutí nebylo provedeno před provedením perforace, svědčí skutečnost, že vzdálenost svislých a vodorovných okrajů známky od okrajů aršíku je u jednotlivých exemplářů různá, a pokud by do perforačního zařízení byly vkládány už v tomto konečném nejednotném formátu, musely by v jeho důsledku být různé centrovány i jejich známky.

Obálka aršíku

Každý aršík byl před předáním vložen do číslované obálky obdélníkového tvaru,^{24/} rozměru 111 x 162 mm na

24/ Část aršíků však údajně rozdána nebyla a byla předána Heydrichově rodině, ovšem už bez těchto obálek; mělo se jednat o aršíky vyšších pořadových čísel. Tato domněnka však není potvrzena žádným hodnověrným pramenem, na druhé straně je však skutečností, že aršíky vyšších pořadových čísel (nad 700) se u nás prakticky nevyskytují.

výšku, s chlopni opatřenou lepem na horní straně po obvodu chlopně, z papíru běžné tloušťky, světle žlutohnědé barvy, zvenku obálky hlazeného, zevnitř drsného. Číslo je na obálce vytištěno z přední strany, stojí-li obálka na výšku, pak v jejím levém dolním rohu. Poloha čísla a jeho vzdálenost od okrajů obálky v důsledku tisku ruční číslovačkou není u všech obálek stejná, čísla jsou otištěna i různě mírně šikmo.

Obr. 19: Číslovaná obálka aršíku.

Podložky

V obálkách byly aršíky vloženy mezi dvěma podložkami, které je měly chránit před poškozením. Jedná se o dva obdélníkové listy kartonového papíru rozměru 107 x 156 mm (rozměr mírně kolísá), o tloušťce 0,5 mm, světle béžové barvy, z jedné strany hlazeného a z druhé nehlazeného (drsného).

Pozvánka na vzpomínkovou slavnost

Značná část aršíků byla rozdána účastníkům vzpomínkové slavnosti, pořádané u příležitosti prvního výročí úmrtí R. Heydricha. Pozvánka na slavnost, která zároveň opravňovala k převzetí aršíku, je list kartonového papíru světle béžové barvy, s ozdobně oříznutými okraji, rozměru 180 x 126 mm na šířku, tloušťky 0,35 mm, se slepotiskem provedenou říšskou orlicí s hákovým křížem v záhlaví, oboustranně potištěný německým textem v černé barvě. Na přední straně je uvedeno (v překladu):

„Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě / SS - Oberst - Gruppenführer a generál policie / Daluge / zve pana Ladislava Šenberka (jméno dopsáno strojem - pozn. aut.) / u příležitosti prvního výročí dne úmrtí SS - Obergruppenführera Reinharda Heydricha / na vzpomín-

kovou slavnost / v Německém sále Pražského hradu / v pátek 4. června v 11 hodin. / Prosím obraťte“

Na zadní straně je text (v překladu):

1. O odpověď prosíme do 1.6. 1943 na zvláštní oddělení kulturní politiky Praha IV, Černínský palác, tel. 778-41 linka 3326 nebo 3568.
 2. Toto pozvání platí jako průkaz a opravňuje k odebrání Heydrichovy pamětní známky u vchodu do sálu.
 3. Prosíme, abyste se dostavili včas a zaujali místa do 10:45 hodin.
 4. Oblečení: uniforma (přepásaná) nebo tmavý oblek.“
- Vpravo dole je černý otisk pořadového čísla provedený ruční číslovačkou.

Z formulace uvedené na pozvánce a ze skutečnosti, že k ní byl připojen aršík shodného čísla, je zřejmé, že aršíky byly vydávány podle čísel jmenovitě pro konkrétní osoby.

Obálka na pozvánku

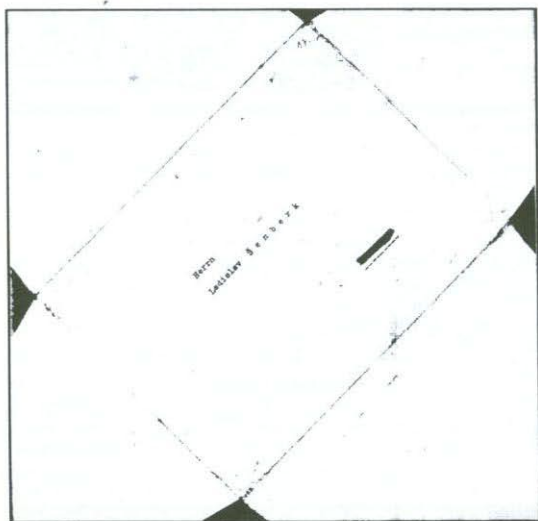

Obr. 21: Obálka na pozvánku na vzpomínkovou slavnost.

Pozvánka byla vložena v obálce obdélníkového tvaru, rozměru 187 x 138 mm na šířku, s horní trojúhelníkovou chlopní opatřenou po obvodu lepem, z papíru tloušťky necelých 0,1 mm, světle béžové barvy, oboustranně hlazeného. Rozložená obálka má zhruba tvar čtverce o rozměru 245 x 251 mm, z něhož byla ne zcela pravidelně vysekuta či vystřižena (u mnou prohlédnuté obálky, která obsahovala pozvánku č. 380, měří levá chlopeň 79 mm a pravá chlopeň 85 mm; horní chlopeň, jejíž okraj je ozdobně nerovně oříznut 106 mm, dolní chlopeň 108 mm). Na přední straně zmíněné obálky je strojem napsáno jméno a příjmení osoby shodné se jménem na pozvánce, dále je zde krátký podtržený adresní údaj, který je však

Obr. 20: Číslovaná pozvánka na vzpomínkovou slavnost - přední a zadní strana.

Obr. 22: Rozložená obálka na pozvánku na vzpomínkovou slavnost.

zaškrtnán tak, že jej nelze přečíst, a v pravém horním rohu je hnědým inkoustem rukou napsána malá číslice „17.“ (snad další pořadové číslo, sloužící při expedici pozvánky).

Distribuce aršíků

Z výše uvedených skutečností lze usuzovat, že aršíky byly distribuovány především dvěma způsoby^{25/} - osobním předáním po předložení číslované pozvánky na vzpomínkovou slavnost 4. června 1943 a dále poštou spolu s průvodním dopisem, odeslaným v následujících dnech. Poznámka na dopisu úřadu říšského protektora, adresovaném F. Šittovi - „k dopisu ze 3.6.43“ - přitom může naznačovat, že i on byl na slavnost pozván, den před jejím konáním se však omluvil, a tak mu aršík byl poslán poštou. Tomu by nasvědčovalo i poměrně vysoké číslo přiděleného aršíku (679 z údajného nákladu 1.000 ks), které lze dát do souvislosti s jeho jistě nepřilíh výrazným postavením na žebříčku pozvaných hostů. Je však třeba zdůraznit, že jde jen o hypotézu, kterou další studium původních pramenů (například seznamu pozvaných hostů, případně uloženého v archivu říšského protektora) může potvrdit, ale i vyvrátit.

A právě způsob distribuce by nám mohl pomoci osvětlit poněkud záhadnou formulaci v ustanovení poštovního věstníku, oznamujícím vydání známek a aršíků. V kapitole Věstník jsme z něj citovali větu „Omezený náklad známek **byl vydán** v arších o jedné známce na žlutém papíru.“, obsaženou ve třetím odstavci, která je ve zjevném rozporu s formulací „*Protektorátní pošta vydá... poštovní známku...*“, již celý text začíná. Zarážející je dvojí

25/ Mimo tyto dva popsané způsoby, byla - podle neověřených zpráv, kolujících mezi našimi sběrateli - prý část aršíků předána rodině R. Heydricha (jak se o tom zmiňujeme v předchozí poznámce pod čarou^{24/}), odkud se prý v pozdějších letech dostaly na filatelistický trh. Protože Heydrichova rodina po válce žila na německém ostrově Fehmarn, ležícím v Baltském moři poblíž Kielu, kde jeho vdova Lina vedla penzion Gästehaus Burgtiefe [1], mohli by případnou pravdivost této neověřené informace potvrdit němečtí sběratelé a obchodníci, pokud se s aršíky z tohoto zdroje setkali.

26/ Naznačili jsme dokonce, že vydání aršíkové možná předcházelo vydání archového, a pokud tomu tak skutečně je, přirozeně by mu mělo předcházet i v katalogových záznamech.

čas - budoucí a minulý - použitý v těchto formulacích. Vysvětlení by přitom mohlo být prosté. Znění ustanovení bylo schváleno 18. května 1943, jak je uvedeno v poznámce v závorce, kterou končí jeho text. V té době známku archového vydání pošta skutečně k vydání teprve chystala, zatímco omezený náklad vydání aršíkového v té době už nejspíš předala úřadu říšského protektora, který, jak jsme si ukázali, měl na starosti jeho distribuci. Proto z hlediska tehdejších úředníků ministerstva dopravy a techniky či protektorátní pošty, kteří oznámení o vydání emise formulovali, byl aršík poštou skutečně už fyzicky vydán do oběhu a oni, s přesností charakteristickou pro tehdejší dobu, tuto zdánlivě drobnou časovou nuanci v textu ustanovení přesně vystihli. Samozřejmě i tuto hypotézu může další studium původních pramenů potvrdit, ale i vyvrátit.

Katalogový záznam

V předchozím textu jsme probrali snad všechny doposud nám známé okolnosti kolem výroby a vydání známky a aršíku k 1. výročí úmrtí R. Heydricha. Mimo jiné jsme si ukázali, že nejen známky v arších, ale i aršíky jsou úředním vydáním, řádně oznámeným ve věstníku, a jako takové je tedy třeba je katalogizovat.^{26/} Na závěr si tedy zkusme ukázat, jak by takový záznam ve specializovaném katalogu mohl vypadat (viz následující str. 12).

Konec

Reinhard Eugen Tristan Heydrich, syn Bruna Heydricha, operního pěvce, hudebního skladatele a nakonec učitele hudby. Sám v mládí nadějný hudebník a sportovec, později námořní důstojník a letec. V roce 1931 pro milostnou aféru propuštěný z vojenského námořnictva. Od počátku třicátých let soupeřník Himmlera a Hitlera. Deset let ustavičného vzestupu, později i moci a slávy. Obergruppenführer SS a generál policie, faktický pán nad protektorátem Čechy a Morava. Spoluautor plánu na konečné řešení židovské otázky. Cesta vzhůru vroubená nepředstavitelným množstvím mrtvých. V osmatřiceti letech pak smrt. Zůstaly po něm tři malé děti a žena v sedmém měsíci těhotenství. A aršík s posmrtnou maskou.

FRANTIŠEK BENEŠ

LITERATURA:

- [1] Hamšík, Dušan - Pražák, Jiří: Bomba pro Heydricha. Mladá fronta, Praha 1963.
- [2] Ivanov, Miroslav: Atentát na Heydricha. Panorama, Praha 1979.
- [3] Andrejs, Jaroslav: Smrt boha smrti. Jota, Brno 1998.
- [4] Čvančara, Jaroslav: Akce atentát, str. 114. Magnet-Press, Praha 1991.
- [5] Michel: Briefmarken-Katalog Deutschland 1998/99, str. 204. Schwaneberger Verlag, München 1998.
- [6] Michel: Deutschland-Spezial-Katalog 1998, str. 683. Schwaneberger Verlag, München 1998.
- [7] Trojan: Katalog Protektorát Čechy a Morava, Slovenský stát 1939 - 1945, Sudety 1938, str. 33. PRINT 2000, Praha 1995.
- [8] Steinic, Bedřich: Cenový a katalogový přehled známek Čech a Moravy, sezona 1946 - 47. Praha, rok vydání neuveden.
- [9] Drufila: Katalog známek Československa, Čech a Moravy - Slovenska 1948, str. 164. Praha, rok vydání neuveden.
- [10] Novotný, Ladislav: Speciální katalog Československo, Čechy a Morava, Slovensko 1949, Část 2., str. 14. Bratislava, rok vydání neuveden.
- [11] Engel: Böhmen und Mähren Spezialkatalog, str. 75. Briefmarkenhaus Engel, Landshut 1990.